

Wykład Odpowiedzialność i wolność

Materiały:

- Irena Koźmińska, Elżbieta Olszewska "Z dzieckiem w świat wartości" – rozdz. „Szacunek” i „Odpowiedzialność”
- Opowiadanie z tomu "Gorzka czekolada" pt. "Burza", autor: Wojciech Cesarz

Definicja odpowiedzialności

Odpowiedzialność to rzetelne wypełnianie swoich obowiązków, dotrzymywanie słowa, dbanie o wspólne dobro i zapobieganie złu, a także gotowość do ponoszenia konsekwencji własnych wyborów i zachowań.

Należy być odpowiedzialnym:

- za siebie samego:
 - **za swoje zdrowie i bezpieczeństwo** (odpowiednie ubranie, odżywianie, unikanie używek – narkotyków, papierosów, alkoholu oraz ryzykownych zachowań i brawury),
 - **za swoje myśli i wybory**: za pozytywne myślenie, kontrolowanie swych nastrojów i uczucia złości, za wybaczenie, odsuwanie mściwych myśli,
 - **za swoje czyny** – szukanie w sytuacjach konfliktowych rozwiązań korzystnych dla obu stron, za swoje zobowiązania i obietnice, wykonywanie swoich obowiązków, gospodarowanie czasem, własny rozwój i kształtowanie swojego charakteru, za właściwy sposób komunikowania się z ludźmi, wybór przyjaciół, własne szczęście
- za innych, nad którymi sprawujemy opiekę – młodszych, starszych lub chorych ludzi, a także za zwierzęta rośliny
- za innych, z którymi jesteśmy trwale lub czasowo związani – za członków rodziny, klasy, grupy, narodu
- za własne lub powierzone naszej opiece mienie
- za wspólne dobro
- za środowisko, Ziemię

Pamiętajmy, że dotrzymywanie słowa, punktualność, rzetelność, umiejętność przewidywania oraz przyjmowania konsekwencji własnych działań lub zaniedbań, to **zachowania, których dzieci uczą się od dorosłych**. Zastanówmy się, czy jesteśmy dla nich dobrym wzorem do naśladowania. Czy nie zdarza nam się przebiegać ulicą na czerwonym świetle, rozmawiać przez telefon w czasie zajęć z uczniami, spóźniać się do klasy, niestarannie wykonywać swoją pracę?

Skutki braku odpowiedzialności

Dzieci rozumieją, czym jest odpowiedzialność, gdy uświadomią sobie skutki jej braku. Warto więc wspólnie zastanowić się:

- Co się stanie, jeśli komuś coś obiecamy i nie dotrzemy słowa?
- Co się może stać, jeśli łamiemy przepisy drogowe?
- Co się dzieje, jeśli nieodpowiedzialnie podchodzimy do własnego zdrowia, palimy papierosy, źle się odżywiamy, zarywamy sen?
- Jakie mogą być konsekwencje nierzetelnego wykonania pracy?
- Skutki naszego zaniedbania obowiązków mogą być przykre, a nawet tragiczne. (niestaranne dokręcenie szyn przez robotników może spowodować wykołajenie się pociągu, nieodśnieżenie dachu hali przez może być przyczyną jej zawalenia się, rzucenie niedopałka w lesie lub potłuczonej butelki może wywołać pożar).

Skutki są często odroczone w czasie, więc nawet nie wiemy, że przyczyniliśmy się do wypadku lub tragedii, ale rzetelność i wyobraźnia nt. możliwych następstw powinny zawsze towarzyszyć nam przy wykonywaniu pracy i innych działaniach.

Odpowiedzialność za własne uczucia

Często od najmłodszych lat pozbawiamy dzieci odpowiedzialności za siebie, swoje uczucia i zachowania. Nie pozwalamy im na kontakt z własnymi emocjami i natychmiast przejmujemy odpowiedzialność za jego nastrój (Nie bądź smutny, nie płacz. Chodź, pójdziemy na lody). Lepiej powiedzieć: „Widzę, że coś cię zasmuciło”, wysłuchać jego żalów, wyrazić zrozumienie dla jego uczuć (Rozumiem, że czujesz się dotknięta. To bardzo przykre, kiedy ktoś tak się do nas odezwie, wyklucza nas z zabawy/z grupy. Można czuć smutek, a nawet złość). Na końcu pocieszyć: „Czy kino poprawiłoby trochę twój nastrój? Po drodze moglibyśmy porozmawiać”.

Przejmowanie przez dorosłych odpowiedzialności za samopoczucie dziecka to jedna z przyczyn powszechnego przekonania, że uczucia wywoływane są przez niezależne od nas sytuacje i nie mamy na nie wpływu. To nieprawda – uczucia wywoływane są przez myśli, które są reakcją na konkretną sytuację, na zachowania innych ludzi lub na nasze wcześniejsze myśli. Kontrolując myśli, możemy wpływać na swoje uczucia.

Przykład:

Jedziemy zatłoczonym autobusem i ktoś zaczyna się na nas opierać. Możemy pomyśleć: „Co za niegrzeczny człowiek, ale się pcha!”. Ta myśl wywołuje w nas złość. Możemy jednak pomyśleć: „Może ten człowiek jest chory?”. Taka myśl wywołuje zainteresowanie i współczucie. Okazuje się, że osoba, która się o nas oparła, rzeczywiście załamała. A więc nie sama sytuacja, lecz nasza interpretacja wydarzenia, nasze myśli, wpłynęły na nasze uczucia i w konsekwencji na nasze dalsze zachowanie.

Podobnie jest ze **szczęściem**. Jest ono **stanem naszego umysłu**, naszą postawą wobec życia. Weźmy odpowiedzialność za stan naszego umysłu, ale także za to, by wokół nas było jak najwięcej czynników, które pomagają nam i innym osiągnąć zadowolenie w życiu:

- Dbajmy o nasze zdrowie fizyczne i psychiczne,
- Pielęgnujmy poczucie wdzięczności za to, co mamy,
- Okazujmy ludziom życzliwość i wdzięczność.

Bądźmy dla dzieci wzorem w tym zakresie. **Nie przerzucamy na nieodpowiedzialności za nasze samopoczucie.** Mówienie: „Zobacz, co zrobiłeś! Przez ciebie jestem smutna i zdenerwowana”, to obciążanie dziecka odpowiedzialnością za nasze emocje, nad którymi nie umiemy zapanować. Lepiej jest powiedzieć: „Jest mi smutno, kiedy tak do mnie mówisz” lub: „Kocham cię i dlatego nie zgadzam się na takie niegrzeczne zachowanie”.

Praktykowanie odpowiedzialności często wymaga wysiłku, wyrzeczeń, a nawet wielkich poświęceń. Odpowiedzialność czyni jednak nasze życie wartościowszym – buduje lepszy, bardziej przewidywalny świat, dobre stosunki między ludźmi, daje poczucie własnej wartości i dumy, przynosi szacunek i zaufanie innych osób.

Wolność

Wolność – w przeciwieństwie do szacunku czy mądrości, które są zawsze moralne czyli dobre, **jest wartością warunkową**, tj. przynosi dobro tylko wtedy, gdy jest właściwie praktykowana. Nasza wolność nie może ograniczać wolności innych osób lub innych istot. Praktykowanie własnej wolności kosztem innych, jest zaprzeczeniem moralności. Przykładem wartości moralnej, która też jest warunkowa – czyli niewłaściwie praktykowana przynosi zło – jest mówienie prawdy. W niektórych sytuacjach może ono krzywdzić/poniżać: np. mówienie komuś, że jest brzydki, biedny etc.).

Powody braku wolności są różne:

- niewolnik, więzień – to osoby pozbawione wolności przez innych
- osoba uzależniona od narkotyków, alkoholu – traci, na skutek własnych złych decyzji, kontrolę nad swoimi wyborami i własnym ciałem,
- matka/ojciec w własnej woli rezygnują z części swojej wolności, opiekując się dziećmi (czasowe „zawieszenie” wolności)

Wolność jest prawem decydowania zgodnie z własną wolą. Właściwie rozumiana – ma swoje ograniczenia. Żyjąc w społeczeństwie i na wspólnej planecie nie mamy prawa do robienia wszystkiego, na co tylko przyjdzie nam ochota. Nie można realizować własnej wolności kosztem innych – nie wolno nam ich krzywdzić ani łamać ich prawa do wolności, musimy uwzględniać także ich dobro, preferencje i interesy.

Filozof i psycholog Erich Fromm w książce „Ucieczka od wolności” wprowadził rozróżnienie:

- **wolność do** ... (do samodzielnego myślenia, wypowiedzania się, wyboru przyjaciół lub form spędzania wolnego czasu itd.)
- **wolność od** (od niechcianego uczestniczenia w czyichś działaniach i ponoszenia ich skutków: np. hałasu, dymu tytoniowego, prostackiego języka, ryzykownych zachowań, które mogą spowodować nieszczęście nie tylko na sprawcę, ale też na inne osoby).

Fundamentem dobrze rozumianej i realizowanej wolności jest szacunek wobec innych i

wobec siebie, a jej niezbędnymi składowymi – odpowiedzialność i mądrość. Źle praktykowana wolność jest uciążliwą i kosztowną dla innych samowolą.

Konflikt wartości występuje wtedy, gdy mamy dwie wartości moralne, których nie da się zastosować jednocześnie. W takiej sytuacji trzeba odwołać się do mądrości – powinna wygrać wartość w danej sytuacji ważniejsza, a mądrość podpowiada nam, która to jest.

